

HELYZETKÉP AZ ÉSZAK-MAGYARORSZÁGI SZEGÉNY GYEREKEK ISKOLAI ÉLETÉRŐL¹

Számos vizsgálatból tudható, hogy az ország népességének harmada létminimum alatt él, 6-10 százaléka súlyos szegénységben. A magyar gyerekek mintegy 40 százaléka olyan szegény családokban nevelkedik, ahol kevés a jövedelem élelemre, ruhára, iskolára és szűkösek az erőforrások a mindennapok megéléséhez. A gyerekek szempontjából ez különösen fontos, hiszen jelenük eleve meghatározza jövőbeni lehetőségeiket.

Kismintás kutatásunk a szegény családokban élő gyermekek létfeltételeit és iskolai helyzetét mérte fel, hangsúlyozottan a roma és nem roma családok életkörülményeire koncentrálnak. Jelenlegi összefoglalónkban nem térünk ki a kutatás részletes elemzésére, csak a tanulással és az iskolázással kapcsolatos néhány kérdésre koncentrálnak. A minta kicsisége és nem reprezentatív volta ellenére az eredmények azért tarthatnak számot érdeklődésre, mert nagyon kevés adat ismeretes a gyermekek otthoni körülményei, etnikai hovatartozása és tanulmányi eredményei közötti összefüggésekről.

Elsőként néhány mutató mentén azt a családi és környezeti hátteret mutatom be, amelyben a vizsgált gyermekek élnek, majd ezt követően az otthoni tanulás feltételeit veszem nagytó alá. Végül pedig a tanulmányi eredményeikre és jövőbeni elképzeléseikre térek ki.

A háttér, az „indulás” feltételei

A gyerek számára a család, illetve a szülő által megteremtett fizikai, intellektuális és érzelmi közeg az a világ, amely közvetíti a külvilág információit, erőforrásait, és saját szűrőjén továbbítja azt. A szülők rendelkezésére álló erőforrások alapvetően meghatározzák a gyermeket körülvevő világot. Az alacsony iskolai végzettség, munkanélküliség, jövedelmi szegénység összefüggései, egymást erősítő folyamatai (hatásai) széles körben ismertek. Azok a családok, akik kevés erőforrással rendelkeznek (alacsony iskolai végzettség, munkanélküliség, alacsony jövedelmifogyasztási szint), gyermekeik számára is csak egy szűkített létet tudnak biztosítani. Vizsgálati eredményeinkből ismételtelen az rajzolódik ki élesen, hogy az „induló” hátrányos társadalmi helyzet meghatározza a gyermekek iskolai teljesítményét és jövőbeni lehetőségeit.

¹ 2000-ben kérdőíves felmérést végeztünk Heves, Nógrád és Borsod-Abaúj-Zemplén megyékben. 100 magyar és 137 roma szegénységben élő, gyermeket nevelő család került be a vizsgálatba szakértői mintavétellel. A kutatás a HU 9705-0202-0003/067 sz. PHARE program segítségével, az egri Eszterházy Károly Főiskola keretén belül történt.

A roma és nem roma családok életkörülményei között más vizsgálatokhoz hasonló mély különbségeket találtunk. Ugyanakkor ezúttal is hangsúlyozzuk, hogy a szegénykérdés nem csak romakérdés. Ugyanis a vizsgált családokból a legszegényebb jövedelmi harmadban is mintegy 30, a középsőben 40, és a felső harmadban pedig 60 százalékos a nem roma arány. (Az 1. táblázat tartalmazza a családok összefoglaló adatait.)

A szülők iskolai végzettségét és gazdasági aktivitását vizsgálva azt találtuk, hogy a nem roma apák 60 százalékanak nincs szakmája és 50 százaléka szorult ki a munkaerőpiacról, míg a roma apák 90 százaléka szakképzetlen, 80 százaléka pedig állástalan. Az anyák iskolai végzettsége csak egy kicsivel alacsonyabb, de munkaerő-pozíciójuk még kedvezőtlenebb. A nem roma anyák egyharmada, a roma anyáknak csak valamivel több mint egytizede dolgozik. Ezen a helyzeten igazából az sem segít, hogy a családok egy része társadalmi jövedelmekből pótolja a bért-fizetést, hiszen ezen juttatások időtartama véges.

Ezek a családok túlnyomórészt kiestek a társadalmi munkamegosztás formális kötelekeiből, feleslegessé váltak (Castel 1998), mert vagy nincs számukra munka, vagy pedig elveszítették munkavégző-képességüket. De nem átmenetileg, hanem tartósan, hiszen 70-90 százaléka szakképzetlen, így esélyük sincs arra, hogy munkaerőként számításba jöhessenek. Teljes mértékben az adott jóléti elosztási rendszer kiszolgáltatottjai.

A családok helyzetének további meghatározója, hogy igen sokban az átlagosnál több gyermek eltartásáról gondoskodnak. A nem roma családok körülbelül 30-30 százalékan egy, illetve két gyermeket nevelnek, három és több gyermeke pedig a romák 67, a nem romák 40 százalékanak van.

A lakások mindkét csoportnál nagyon szűkösek. A családok kétharmada él szűkös és kicsi (1-2 szobás), a nagycsaládok háromnegyede szűkös lakásokban. Jelentős különbség a komfortfokozatban van a két csoport között, bár az országos átlaghoz képest mindkettő rossz helyzetben van. A roma gyerekek fele, a nem romák kétharmada él manapság „civilizáltnak” tekinthető feltételek között, azaz olyan lakásban, amelyben van víz, WC, fürdőszoba. Drámaibban fogalmazva ugyanezt, az egyetlen szinte mindenütt meglévő civilizációs eszköz a villany. A roma családok lakásainak 49 százalékan nincs víz, további 13 százalékan WC és fürdőszoba. A nem roma családok esetén ezek az arányok 20 és 16 százalék.

Mindez azt jelenti, hogy a gyerekek jelentős része még mindig (vagy talán újra) a falvak, illetve városok olyan szegregált részein él, ahol nincs alapvető kommunális infrastruktúra. Azért a szegregáltságot hangsúlyozzuk, mert nem a falvak és városok urbanizációs különbségeiről van szó. A vizsgált nem roma gyerekek 14 százaléka, a roma gyerekek 25 százaléka falusi lakos. Inkább arról szólnak ezek az adatok, hogy alacsony jövedelem mellett az olcsóbb, hagyományos lakásmódot lehet csak vállalni. De arról is, hogy a települések vezetői kevés figyelmet és pénzt fordítanak a „szegény gettók” közművesítésére. Pedig a víz, illetve a vízvezeték hiánya jelentősen befolyásolja az emberek napi élettevékenységét, fizikai erejét és idejének felhasználását. Főzéshez, mosáshoz, takarításhoz, tisztálkodáshoz naponta több tíz liter vízre van szükség. A víz hiánya jelentősen megnehezíti az életet: ilyen körülmények között iszonyú nehéz, olykor erőt meghaladó feladat lehet a ma már eleminek számító higiénés szabályok betartása is.

Az otthoni tanulás feltételei

Az átlagosnál rosszabb minőségű lakások azt is jelentik, hogy gátjaivá válnak a gyerekek otthoni tanulásának, a családtagok alapvető szükségletei kielégítésének, regenerálódásának, pihenésének. Az alapvető funkcionális terek (konyha, fürdőszoba, szoba) megoszlása, és a lakás urbanizációs szintje (villany, vezetékes víz, szennyvízelvezető csatorna stb.) együttesen határozzák meg a család tevékenységrendszerét. E szempontok figyelembevételével szokásos hagyományos és korszerű háztartásokat megkülönböztetni (Musil, 1974). A hagyományos háztartások esetében a konyha a lakás központi helyisége, minden fontos élettevékenység ide összpontosul. A korszerű háztartásokban a vízvezetékekkel együtt megjelenik a fürdőszoba és a több szoba is, amelyek funkciókat vesznek át a konyhától.

Mintánkban a lakás mérete és komfortfokozata között szignifikáns összefüggés található. A szűk lakások többsége, a kis- és átlaglakások már csak egynegyede, a nagy lakások csupán töredéke komfort nélküli. A lakások mérete, illetve a szobák száma szerint nincs lényeges különbség a két populáció között, azonban a lakhatás minőségében, a komfortfokozatban igen.

A kis méretű és komfort nélküli lakásokban kényszerűségből a konyha és a szoba fő használati módjához más tevékenységek is kapcsolódnak. A konyhát alapvetően főzésre és étkezésre használják, továbbá társasági életre (szomszédok, rokonok fogadása), de mosásra, mosásra, tanulásra és alvásra is.

A romák rosszabb lakáskörülményeire utal a konyha intenzívebb használata. A roma családok majdnem felénél a konyha olyan univerzális helyiség, amely az egész család, illetve háztartás működőképességét szolgálja. Mivel a lakások felében nincs vízvezeték, a fürdőszobát olykor a konyhával, olykor a szobával helyettesítik, a szobát pedig a konyhával pótolják. A konyha gyakran a vendégfogadás helye. E mellett a mosás 2,3-szor, a tanulás 1,7-szer, a mosás 3,4-szer, az alvás 9-szer gyakrabban fordul elő ebben a helyiségben, mint a nem roma családoknál. A nem roma családok esetében a konyhát nagyobb mértékben mentesítik más funkcionális terek (szoba, fürdőszoba), így az egyes élettevékenységek és a családtagok elkülönülésére is több a lehetőség. A szoba alapvető funkciói mellett (alvás, tanulás, társasági élet) megjelenik a mosás, mosás is mindkét mintában, viszont a roma családoknál a mosás 3,4-szer, a mosás 13-szor nagyobb gyakorisággal.

A térbeli és funkcionális zsúfoltság, főleg ha többgyermekes családokról van szó, növeli az egyes családtagok közötti feszültségeket és konfliktusokat, hiszen a felnőttek és a gyerekek más-más biológiai ritmus szerint élnek. A különböző életkorú családtagok egyetlen helyiségben való tartózkodása miatt nagyobb az egymás feletti szociális kontroll, intenzívebbek a személyközi hatások. Ezekből a differenciálatlan és multifunkcionális terekből elsőként a gyerek szorul ki az utcára, hiszen állandóan „láb alatt van”, ha mosni, főzni, mosakodni, vasalni kell. Nincs helye a játéknak, a tanulásnak, az íróasztalnak, sőt olykor a saját ágynak se.

Pedig a tanulás, az eredményes iskolai teljesítmény feltételeihez tartozik, hogy a gyereket otthon is iskolás hangulat vegye körül, rendelkezék a tanulásához szükséges alapvető eszközökkel, egy olyan hellyel, legalább egy asztalsarokkal, ahol leckét írhat, egy zuggal, ahol tanulhat, olvashat, játszhat, valamint olyan tárgyakkal, amelyek hiánya elkülöníti a többi hasonló korú gyerektől. A gyerekek egyéni iskolai és

társas szükségleteihez kapcsolódó tárgyak meglétéből vagy hiányából következtetni lehet az elkülönülés, esetleg a kirekesztettség fokára, és esetleg a mobilitás feltételeire. Kilenc tárgyra (íróasztal, olvasólámpa, polcok, könyvek, társasjáték, egyéb játék, kerékpár, fürdőruha, vízfesték/filctoll) adott válaszok alapján mindkét gyerekcsoportban súlyosak a problémák, de a roma gyerekek hátránya ebben az esetben is szembeszökő (2. táblázat).

A jól ellátott csoportban a gyerekek a felsorolt tárgyak többségével (7-8-9) rendelkeznek, a szülők igyekeznek megteremteni az otthoni tanulás feltételeit, valamint olyan eszközökkel is ellátják gyermekeiket, amelyek ugyan közvetett módon, de mégis a gyermek mobilitását segítik elő. A nem roma gyerekek több mint fele (57 %), a roma gyermekek kisebb része (16 %) tartozik ebbe a kategóriába. Érdemes megjegyezni, hogy összességében a nem roma gyerekek fele, a roma gyerekek 14 százaléka rendelkezik otthonában íróasztallal, de társasjáték esetén már csak 23, illetve 9 százalék ez az arány. A megfelelően ellátott gyerekek birtokában vannak olyan alapvető eszközöknek (4-5-6 tárgy), amelyek ma már hozzátartoznak az elfogadható színvonalú gyermeki léthez, például apróbb játékok, filctoll, fürdőruha, kerékpár, könyvek (tankönyveken kívül). Mind a nem roma, mind a roma gyerekek egyharmadát jellemzi ez az ellátottság.

A hiányosan ellátott gyerekeknek van a legkevesebb személyes tárgya, legfeljebb három. Hiányoznak a tanuláshoz és a gyermeki léthez szükséges alapvető dolgok, mivel a családi gazdálkodás, a kényszerítő jövedelmi helyzet nem teszi lehetővé, hogy a szülők erre is figyelmet fordítsanak. A két minta között itt mutatkozik meg a legnagyobb különbség, hiszen a nem roma gyerekek töredéke (7%), a roma gyerekek fele (50%) sorolódik ebbe a csoportba. Lényeges hiányokról van szó, mert például a roma gyerekek 20 százalékanak nincs saját fürdőruhája, 35 százaléknak saját filctolla (vízfestéke), közel 20 százaléknak még olyan játéka sem, amit testvéreivel megoszthatna.

Tanulmányi eredmény

Összesen 237 gyerek válaszolt kérdéseinkre, családonként egy. A gyerekek 42 százaléka nem roma (100 gyerek), 58 százaléka pedig roma (137 gyermek). Nemük szerint fele-fele arányban fiúk és lányok, 44 százalékuk alsó, 56 százalékuk felső tagozatos.

A gyerekek életkorának és osztályfokozatainak összevetése során azt találtuk, hogy az alsó tagozatosok körében elég nagy százalékan fordul elő túlkorosság. A felsősök között – legalábbis ebben a mintában – nem volt túlkoros.

Az alsós nem roma gyerekek 10 százaléka, a roma gyerekek 36 százaléka túlkoros saját osztályához képest. Ez többnyire egy évet jelent, és a roma gyerekek kis töredékénél 2-3 évet. A túlkorosság nem feltétlenül bukás következménye, hanem, ahogy azt már Kemény (1993) is megállapította, inkább abból adódik, hogy a roma gyerekeknél gyakrabban fordul elő, hogy nem hat, hanem hétévesen kezdik az iskolát. Az azonban igen érdekes, hogy a felső tagozatból eltűnnek a túlkoros gyerekek.

Valószínű, hogy a speciális tantervű általános iskolákba, közismertebb nevén a „kíssegítő” iskolákba vagy az úgynevezett ifjúsági tagozatokra² kerülnek áthelyezésre.

A gyerekek tanulmányi eredményeinek vizsgálatakor a három alaptantárgyat, a magyart, a matematikát és a felső tagozatosoknál még a történelmet vettük figyelembe. Mivel felmérésünk ősszel zajlott, a gyerekeket a legutóbbi év végi jegyeikről kérdeztük.

A roma és nem roma gyerekek tanulmányi eredményei között van némi különbség, de a roma gyerekek sokkal rosszabb létfeltételei ellenére ezek még nem tűnnek perdöntőnek az alsó tagozatban. Az első négy osztályban a nem roma gyerekek több mint fele (56%), a roma gyerekek 38 százaléka tartozik a jó-jeles tanulók közé. A kifejezetten gyenge tanulók aránya még kevésbé különbözik (11, illetve 19%) (5. táblázat). A különbség a felső tagozatban válik szakadékká, különösen, ha – mint feltételezzük – a roma gyerekek nagyobb részét irányították el az iskolák innen, mint az alsó tagozatból. A két mintánkban a jó-jeles tanulók arányai között a legnagyobb távolság: a nem roma gyerekek 44, a roma gyerekek 16 százaléka tartozik ebbe a csoportba. A roma gyerekek többsége (53%), a nem romák kisebbsége közepes tanuló. Szignifikánsnak tartjuk azonban, hogy a gyengén teljesítők között nem sokkal nagyobb a nem roma gyerekek előnye (23, illetve 31%) (6. táblázat).

Vágyak

Közismert, hogy a három tantárgynak kiemelkedő fontossága van általában a tanulás és a továbbtanulás szempontjából. Az írás, olvasás, alapvető matematikai műveletek ismerete és a matematikai logika elsajátítása alapozza meg azokat a készségeket, amelyekre a későbbi tanulás folyamata épül. Az osztályzatokból az tűnik ki, hogy a gyerekek túlnyomó többsége ezeket nem tudja tökéletesen elsajátítani, ami nyilván kudarcélményekkel jár, és befolyásolja a mobilitási vágyakat. Kérdés tehát, hogy a szegény családok, szülők és gyerekek milyen iskolai végzettség megszerzését látják reálisnak, egyáltalán milyen iskolai pályafutásban gondolkodnak adott körülményeik között.

A legmagasabb iskolai végzettség megszerzéséről való szülői és gyermeki elképzelések reálisan tükrözik a tanulmányi eredményeket, de nem minden esetben. Külső társadalmi kényszerek is megfogalmazódnak ezekben a válaszokban, hiszen túlnyomó többségük a kötelező alapiskola után tovább szeretne tanulni legalább valamilyen szakmai végzettség megszerzéséig. A két csoport között azonban vannak kisebb-nagyobb különbségek. A nem roma gyerekek közül senki nem kívánja a kötelező alapiskola után befejezni tanulmányait, egyharmaduk (36%) elégszik meg alacsonyabb iskolai végzettséggel, illetve szakmával, kétharmaduk (60%) pedig magasabb iskolai végzettségre törekszik, ezen belül 20% az, aki felsőfokú végzettséget szeretne magának (7. táblázat).

² Az ifjúsági tagozatot (osztály, csoport) az 1993. évi oktatási törvény a felnőttoktatás körében szabályozza. Lehetővé teszi a 16–20 év közöttiek számára az általános iskola befejezését nappali tagozaton. A gyakorlatban azok a fiatalabb gyerekek is idekerülnek, akik a felső tagozatban túlkorossá váltak, és már nem helyezhetők át a „kíssegítő” iskolákba.

A roma gyerekek több mint fele (55%) alacsony iskolai végzettséget lát célnak vagy lehetőségnek, ezen belül is egy töredék (7%) úgy gondolja, hogy csak az általános iskolát tudja elvégezni. Egyharmaduk (32%) terveiben szerepel az érettségi, és csak kevesebb, mint egytizedük (9%) fejében fogalmazódik meg a felsőoktatás. A szülők válaszait is értékelve, érdekes, hogy míg a nem roma szülők iskolai aspirációi magasabbak a saját gyerekeik által megfogalmazott elképzelésekhez képest, a roma családok esetében ez fordítva van. A gyerekek bátrabbak, elképzeléseikben valamivel nagyobb mértékben fogalmazódik meg a „felsőbb” iskola iránti igény. (Lehet, hogy még nem befolyásolja őket annyira a szülőkbe beégett habitus?)

Az apák-anyák iskolai végzettségével összevetve a szülői válaszokat az látszódik, hogy a családok túlnyomó többsége tisztában van az iskola fontosságával a későbbi munkalehetőség szempontjából. Túlnyomó többségük egy, kisebb részük pedig akár két-három lépcsőfokkal is szeretné feljebb tolni gyermekét az iskolai hierarchián. Bár ez csak ritkán jelenti, hogy diplomához szeretnék juttatni a gyerekeket. Ma a jelek arra utalnak, hogy még ezek a viszonylag szerény vágyak is nehezen és töredékesen fognak teljesülni, ha a családok főként csak a saját meglévő erőforrásaikra vannak utalva.

Összegzés

Vizsgálatunk középpontjában a szegénységben élő gyermekek álltak, és leginkább azokra a tényezőkre kívántunk figyelni, amelyek alapvetően meghatározzák jövőbeni életútjukat. Ezeknek a gyerekeknek a jelenébe bele vannak írva a felnőttkori szegénységkockázatok. Nagy az esélyük arra, különösen a roma gyerekeknek, hogy szüleik társadalmi peremhelyzetét újratermeljék, hiszen a rendelkezésükre álló erőforrások igen szűkösek.

Szüleik nagyobb része kiszorult a munkaerőpiacról, másik része pedig már a társadalmi biztonság kötelékeiből is kirekesztődött. Ez az anyagi szűkösség nemcsak a jövőt korlátozza, hanem a jelent is bizonytalanná teszi. Az otthon, a lakás is korlátozást szab az alapvető tevékenységeknek, kevés a lehetőség a „gyermekvilág” kialakítására, a kortárskapcsolatokra, a tanulásra és a játékra. A víz hiánya pedig még inkább megnehezíti életüket, főképp a roma gyerekeket. A lakás kicsi, zsúfolt, nincs hely az íróasztalnak, nincs pénz könyvekre és játékokra, a szülők, kivált az anyák iskolai végzettsége alacsony. Így ők maguk sem igen értik a tankönyveket, az iskola nyelvezetét, segíteni sem tudnak a tanulásban.

Az iskolai érdemjegyek a többségnél gyengék. A körülmények hatására a gyerekek és a szülők nagyobb része nem is igen tervez magának hosszú iskolai pályafutást. A kitűzött cél a többségnél a szakma megszerzése. Ilyen tanulmányi eredmények és anyagi kondíciók mellett sok esetben ez sem tűnik reálisnak. A leszakadás veszélyét fokozza, hogy mire ezek a gyerekek elvégzik az iskolát, addigra a középfokú végzettség nélküli szakma értéke tovább romlik. Külső, társadalmi segítség nélkül nincs igazán esélyük arra, hogy életminőségük és társadalmi helyzetük lényegesen javuljon. Ezek a gyerekek a szegénység olyan ördögi körében élnek, amely megfosztja őket saját jövőjüktől. És ez a roma gyerekekre különösen igaz.

Irodalom

- Andorka Rudolf–Förster, Michael F.–Spéder Zsolt–Tóth István György (1995): Szegénység és jövedelemegyenlőtlenség és a szociális támogatások rétegeloszlása Magyarországon 1992–1993-ban. In Andorka Rudolf (szerk.): *Szegénység és szociálpolitika a 90-es években*, 13–90
- Castel, Robert. (1998): A szociális kérdés alakváltozásai. Budapest: Max Weber Alapítvány–Wesley Zsuzsanna Alapítvány–Kávé Kiadó
- Ferge Zsuzsa (2001): A magyarországi szegénységről. (Kézirat)
- Kemény István (2001): Tennivalók a cigányok/romák ügyében. In Kemény István (szerk.): *A cigányok Magyarországon*. Budapest: MTA
- Musil, Jifi. (1974): *Lakásszociológia*. Budapest: Kossuth

Melléklet: táblázatok

1. táblázat

A vizsgált szegény népesség eloszlása jövedelmi harmadok szerint, százalék

	Alsó harmad	Középső harmad	Felső harmad	Összesen
Nem roma	22	30	48	100 (n= 100)
Roma	42	35	23	100 (n= 137)
Romák %-os aránya*	73	62	41	

*A roma családok túlerepresentáltsága miatt csak tájékoztató értékű adat

2. táblázat

A vizsgált minta néhány fontosabb társadalmi jellemzője, százalék

Családok eloszlása a gyerekek száma szerint					
	1 gyerek	2 gyerek	3 és több gyerek	Összesen	
Nem roma	29	30	41	100	
Roma	13	20	67	100	
A vizsgált népesség településtípusonként					
	Község	Város	Megyeszékhely		
Nem roma	14	35	51	100	
Roma	25	39	36	100	
Apák iskolai végzettsége					
	8 osztálynál kevesebb	8 osztály	Szaktanisképző és magasabb		
Nem roma	29	31	40	100	
Roma	40	48	12	100	
Anyák iskolai végzettsége					
	8 osztálynál kevesebb	8 osztály	Szaktanisképző és magasabb		
Nem roma	16	42	42	100	
Roma	42	47	11	100	
Apák gazdasági aktivitása					
	Alkalmazásban áll	Munkanélküli	Rokkantnyugdíjas		
Nem roma	47	40	13	100	
Roma	23	57	20	100	
Anyák gazdasági aktivitása					
	Alkalmazásban áll	Munkanélküli	Rokkantnyugdíjas	Gyes, gyed, gyet	
Nem roma	38	28	4	30	100
Roma	14	41	8	37	100

3. táblázat**A vizsgált minta lakáshelyzete**

<i>Lakások eloszlása szobaszám szerint, százalék</i>					
	Szűk lakás (1 szoba, 1 és fél szoba)	Kislakás (2 szoba, 1 és 2 fél szoba)	Átlaglakás (1 és 3 fél szoba, 2 és fél szoba, 2 és 2 fél szoba, 3 szoba)	Nagylakás (3 és fél szoba, ill. ennél nagyobb)	
Nem roma	27	35	28	10	100
Roma	34	31	28	7	100
<i>Lakások komfortfokozat szerint, százalék</i>					
	Nincs víz, WC, fürdőszoba	Nincs WC, fürdőszoba	Van víz, WC, fürdőszoba	Van víz, WC, fürdőszoba, gáz, ill. kp.-i fűtés	
Nem roma	20	16	26	38	100
Roma	49	13	27	11	100

4. táblázat**A gyerekek ellátottsága, százalék**

	Nem roma	Roma	Összesen
Jól ellátott (7-9 tárgy)	57	16	33
Megfelelően ellátott (4-6 tárgy)	36	34	35
Hiányosan ellátott (0-3 tárgy)	7	50	32
Összesen	100	100	100

5. táblázat**Alsó tagozatos gyerekek tanulmányi eredménye a magyar és matematika tantárgyak alapján, százalék**

	Tanulmányi eredmény				
	Jeles	Jó	Közepes	Gyenge	Összesen
Nem roma	23	33	33	11	100
Roma	10	28	43	19	100

6. táblázat**Felső tagozatos gyerekek tanulmányi eredményei a magyar, matematika és történelem tantárgyak alapján, százalék**

	Tanulmányi eredmény				
	Jeles	Jó	Közepes	Gyenge	Összesen
Nem roma	20	24	35	23	100
Roma	2	14	53	31	100

7. táblázat

A gyerekek és szüleik vélekedése a megszerezhető legmagasabb iskolai végzettségről, százalék (részletes adatok)

Iskolai végzettség	Gyerek		Szülő	
	Nem roma	Roma	Nem roma	Roma
8 osztály, ill. alapiskola	–	7	5	13
Alapiskola és tanfolyam	11	16	6	10
Szaktanús bizonyítvány	28	36	24	40
Érettségi	27	20	13	9
Érettségi és szakma	11	11	18	22
Technikus	3	1	6	1
Főiskola, egyetem	20	9	28	5
Összesen:	100	100	100	100

8. táblázat

A gyerekek és szüleik vélekedése a megszerezhető legmagasabb iskolai végzettségről, százalék (összevont adatok)

Iskolai szintek	Gyerek		Szülő	
	Nem roma	Roma	Nem roma	Roma
Legfőbb általános iskola	11	23	11	23
Középfokú végzettség	69	68	61	72
Diploma	20	9	28	5
Összesen	100	100	100	100